

modatum naturæ intelligenti, esse satis validum, denique internum, sive ex natura rerum hominisque accersitum, quando de naturali obligatione tractatio est:

(a) Res inanimæ trahuntur vel aguntur pulsu exteriori: bestiarum factis in sensus impressionibus ad agendum abripiuntur necessario: natura intelligens ipsa se agit cognitionis ope. Erit igitur id vinculum, in quo sita obligatio est, *accommodatum menti nostræ*, quod salva libera potestate agendi vel non agendi, in cognitione rationum seu momentorum consistit.

(b) *Satis validum* id erit vinculum, quod ejusmodi rationibus ac momentis continetur, quæ nulli cedant rationi aut momento graviori, et præ quibus omnia alia et bona et mala recte spernantur ac relinquuntur.

(c) *Internum* erit obligationis naturalis vinculum, si ex natura rerum maximeque hominis eruitur, ut posita hominis natura non possit non poni obligatio naturalis. Hactenus in explicanda obligationis notione puto dissentientem me habere neminem. His igitur præpositis, ita statuo: *Obligatio* (active sumta) *sita est in voluntate Dei, propositis præmiis ac suppliciis, præsertim futuræ vitæ, prohibentis ea, quæ repugnant finibus naturæ, quoad divinas perfectiones attingunt: ac præcipientis, quæ ad eos fines ita sunt necessaria, ut aliter tolli divina perfectio videatur.* Hæc enim una Dei voluntas est istiusmodi vinculum, quod supra descripsi. Nam

(d) *Accommodatum* est naturæ intelligenti, quæ rationum momentis agit: hoc autem momentum divina in voluntate positum ratione innotescit, ratione ponderatur, et ratione præfertur momenti quibuscunque aliis.

(e) Nec enim ullum momentum parvis ponderis aut gravius esse potest, ac voluntas summi Dei, cui et scientia cujusvis delicti, et potestas id puniendi, ac voluntas et inexorabilis justitia præsto est. Ac caduca quidem bona et mala omnia, ipsa etiam usura præsentis vitæ sæpe negligi honeste possunt virtutis causa, aliquando debent, ut pro tuenda patria, conservanda fide, profitenda religione. Fit etiam apud eos, qui rebus præsentibus capti sunt, ut boni unius cupiditas tanta sit, ceu honoris, pecuniæ, rei amata, ut cetera bona omnia præ illo videantur projicienda: unoque vitio vitia plura superentur; non sunt igitur vinculum satis validum, quo homines in officio contineantur; fluxæ enim sunt res mundanæ omnes, et longe inferiores natura intelligente, proindeque nisi celsiore quodam proposito fine quodammodo nobilitentur, juste despiciuntur. Ac si futuræ vitæ præmia ac pœnas tollas; inter præsentia bona illud optimum est ac præstantissimum, quod maxime cuique placet, et cupidissime ambitur (1). Huc pertinet effatum divini Magistri ac Domini mei plenum sapientiæ, et dulce super mel ori meo: *Dico*

vobis amicis meis, ne terreamini ab his, qui occidunt corpus; et post hæc non habent amplius, quid faciant. Ostendam autem vobis, quem timeatis: timeate eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam; ita dico vobis, hunc timeate (2).

(f) Denique vinculum positum in voluntate necessaria Dei, internum est, et obligatio naturalis interna, in ipsaque natura rerum hominumque abdita. Nam et fines naturæ non sunt adventitium quidquam, quod a naturis abesse possit; et actiones cum iis finibus necessario aut consentiunt, aut pugnant: nexus finium actionumque cum divinis perfectionibus itidem ex sola horum omnium notione ac natura intelligitur: æque necessarium et immutabile est, ut secundum perfectiones suas agat, et præcipiat et vetet, et concedat hominibus mens perfectissima. Igitur positus rebus necessario ponenda est hæc Dei voluntas, et obligatio, in ea consistens voluntate, naturalis est, atque interna; quod non eodem modo in obligationibus ac legibus voluntariis Dei hominumve contingit. Qui amplius requirunt, ut naturalis obligatio sit, habeaturque *interna*; iidem, si poterunt, probent amplius. Non poterunt autem certo certius.

(g) Obligationi activæ in hunc modum explicatæ respondet passiva, uti hæret in eo, qui obligatur, nempe necessitas illa moralis parendi divinæ voluntati, aut status naturæ intelligentis ei necessitati subjectæ, vel ut Pufendorfius inquit (3) *qualitas moralis operativa, qua quis præstare aut pati quid tenetur.* Propositio naturalem obligationem enuntians, *lex naturalis est: actio legi naturali conformanda, officium.* Officiorum igitur genera tot, quot obligationum ac legum naturalium. Et quia omnis lex promulgatione indiget, sive actu, quo in notitiam legis veniri possit; censendum, legem naturalem vi aut ministerio rationis promulgari. Nam ut Pufendorfius animadvertit loco cit. §. 4 *parum putamus interesse, legem quis decretum vocet, an orationem* (seu propositionem), *modo non credatur ad legem esse necessarium, ut viva voce aut verbis in scriptum relatis promulgetur: cum sufficiat, si qualicumque modo voluntas legislatoris subjectis innotuerit, etiam per intrinsecam congeniti luminis suggestionem . . . quamquam et hoc dici possit, leges naturales etiam ut sunt dictamina rationis, non posse aliter quam per modum orationis concipi.* Omnia ad obligationem vel legem naturalem pertinentia complectuntur, qui ita illam describunt: est ordinatio (seu jussus) divinæ voluntatis, per rectam rationem promulgata, circa actiones et omissiones liberas creaturarum rationalium, ad rectam constitutionem et felicitatem humani generis divinis perfectionibus conformem necessaria.

(1) *I Cor. XV v. 19, 32.*

(2) *Luc. XII v. 4, 5.* De suppliciis præmiisque futuræ vitæ, et persuasionem hominum etiam alienorum a cultu veri Dei, plena sunt poetarum carmina, plena historicorum monumenta, philosophorum volumina. Fuit ea quoque veterum

tum philosophorum tum Patrum christianæ religionis communis sententiâ, in pœnis ac conscientie terrore vim maximam obligandi inesse. *Vid. S. Augustinus in Psalm. 118. Serm. 21. S. Thomas 1. 2 q. 100 a 9. Lockius de intell. human. l. 2 c. 28 § 6 et 8. Pufendorf. de J. N. et G. l. 2 c. 3 §. 20.* Sed ajunt, virum probum non pœnarum metu exequi, quæ recta sunt, sed virtutis amore. Sit ita sane; quamquam quis tam constanter virtutem colit, ut lot inter peccandi illecebras, in tanta naturæ nostræ infirmitate, mentisque instabilitate, cum acerbissimi sæpe casus incidant, gravissimaque pericula desciscendi ab honestate; quis, inquam, adeo constanter virtutem colit, ut nullo futuræ vitæ metu aut spe roborari debeat? Sed fac a viro probo posse abesse hunc metum; dicam ego cum Paulo I. *Timoth. I. 9. Lex justo non est posita.* Quod idem de hominibus excellenti præditis virtute Aristoteles politicorum *l. III. c. 9.* in hanc sententiam expresserat: *in illos tales non est lex. Ipsi enim sunt lex.* Illud dein sæpe opponunt, esse aliquid in actionibus per sese honestum ac justum, quod intelligi queat, quin divinæ legis, aut præmiorum vel suppliciorum veniat in mentem. Quis istuc negat, aut negavit unquam? sed hi nimirum cum omnia confundant, non vident, regulas morales, uti ex natura eruantur, aliter spectandas esse, qua mentem dirigunt, aut voluntatem ipsa honestatis vel æquitatis ratione commovent, aliter qua hominem obligant, sive agendi necessitati subjiciunt. Obligatio quidem, ac lex non cognitione quadam theoretica continetur, sed in voluntate sita est, et a voluntate profiscitur, utique summi ac cælestis Imperatoris, cujus jussum, potestatem, perspicaciam, justitiam nemo subterfugere aut infringere potest. Addam hoc loco id quoque, absurdius nihil excogitatum unquam fuisse, quam ut obligationis naturalis notio atque explicatio insanie atheorum aptaretur. Quæ quidem stultitia, uti innumerabilia generis istius, nostrorum temporum partus, seu potius labes ac probrum est.

(3) *De J. N. et G. l. 1 c. 6 §. 5.*

§. XII. Nec infirmitas humanæ mentis admittit, neque infinita Numinis perfectio exigit, ut ad propositos fines omni, qua fieri potest, vi contendere, omnem, quem possumus, virtutis gradum assequi, nihilque perfectionis prætermittere cogamur, et quidem cum periculo æternæ miseriæ, ac perdendæ beatitatis cogamur. Fines a natura præfixi non istiusmodi sunt, ut velut geometrarum puncta plus minusve capere haud possint. Satis est, si omnes invitentur ad perfectiora melioraque, eademque; qui præstantiori animo sunt, et consecutentur, et assequantur. Quapropter

(a) Ambigi non potest, a) ipsa natura hominibus proposita fuisse consilia virtutis perfectionisque, ut alterum altero melius sit ac perfectius, neque idcirco obligationi aut necessitati subiectum. Exempla innumerabilia suppeditant (1). Unum ut præteream, impetrare a me haud possum. Proditum est certis veterum monumentis, quam acerbè christianos vexarit Julianus imperator. Ut autem justissimas querelas præverteret purpuratus apostata, illud ex codice Evangeliorum afferebat, Christi sectatoribus non modo patienter ferenda esse omnia, sed colaphum incutienti alteras genas præberi oportere. Respondit

malignissimo joco eloquentissimus Nazianzenus in hæc verba: « In » legibus nostris alia parendi necessitatem imponunt, nec sine periculo » prætermitti possunt: alia non necessitate constringunt, sed in » electione et voluntate posita sunt: ac proinde hanc rationem habent, » ut, qui ea custodierint, honore et præmiis exornentur: qui autem » minus ea expleverint, nihil periculi pertimescant. Etenim si fieri » posset, ut omnes optimi essent, atque ad summum virtutis fasti- » gium proveherentur, hoc quidem præclarissimum et perfectissimum » esset. Quoniam autem divina ab humanis diremta sunt, atque alii » quidem nullo non virtutis genere excellunt: alii autem bene secum » agi putant, si vel mediocritatem assequantur; quæ hæc tua est » ratio, dum ea indicis et præscribis, quæ non omnium sunt, aut » eos pro damnatis habes, qui non custodiant. Quemadmodum enim » quisquis nequaquam supplicio dignus est, non idem statim palmam » quoque et præconium meretur; eodem modo nec quisquis palma » et proclamatione haudquaquam dignus, idem festim pœnam » quoque commeretur; sed philosophiæ nostræ viriumque humana- » rum finibus nosmetipsos continere debemus, atque ita recta et præ- » clara vitæ officia exigere. »

(b) Quæ perfectiora sunt melioraque, conveniunt ea quidem naturæ, nec tamen, si consilii tantum sunt, statim obligationi et necessitati subijci possunt. Non igitur, quidquid naturæ conveniens est, quidquid æquitatis aut honestatis majoris speciem habet, ad obligationes naturæ referri potest. Ob quam causam sæpe anceps in hac disciplina disputatio existit.

(c) Qui hominem natura obligari jactitant, ut perfectiora sequatur, nihil ad confirmandam opinionem suam adhuc protulerunt, atque illud ex theoretica philosophia, dudum a viris doctis convulsum: libertatem Dei hominumque principio rationis sufficientis ita esse alligatam, ut eligi a quoquam haud possit, quam quod fuerit visum melius (2).

(d) Quæ perfectiora sunt melioraque, propositis præmiis maximis suaderi solent, atque hoc modo cum actione connecti momenta, seu motiva. Cum igitur talia obligationi ac necessitati non subsint, latius patet connexio momentorum cum actione, quam obligatio; neque omnis istiusmodi connexio dicenda obligatio est. Hoc cum viderent Scriptores quidam, nec præconceptam obligationis notionem abjicere vellent, id induxerunt, ut aliam dicerent obligationem *cogentem*, quæ vere proprieque ac speciali nomine obligatio est, habeturque ab omnibus: aliam *invitantem* seu *perfectivam*, quando solo bono majore ostenso vel excitamur ad agendum, vel ne agamus, absterremur. Sed hoc quidem quid est aliud, quam voces notionesque affixas detorquere invitæ a primævo et veteri usu ac significato? qui allicit, suadet, invitæ; quomodo is constringere, ligare, seu obligare censendus est? Sed quoniam hoc quidem modo consilia naturæ reipsa agnoscunt ac profitentur, de vocum apicibus non dimicabo. Id modo monebo, me

obligationis naturalis voce accurately proprioque sensu usurum, ut, qui agendo eidem refragari se norint, reos peccati se coram summo Deo, ac conscientiae suae tribunali faciant.

(1) *Math. XIX v. 17, 21. I. Cor. VI v. 12. et I. Cor. VII v. 25, 37. Seneca l. III. de Beneficiis c. 7. Ulpian. l. 4 § 1. D. de alienat. iudicii mutand. caus. Cicero de offic. l. I. in fine* Omnium consensu votum fieri non potest, nisi de meliore bono. Est igitur aliud alio melius ac perfectius.

(2) Id assertum refellere conatus sum in Philosophia Newtoniana methodo exposita *T. I. l. IV. a §. XXVI.*

§. XII. *Jus* significationes plures habet dispares, quarum repudiari nulla potest ob diuturnum et frequentem usum. Nam et pro lege atque obligatione sumitur, imo sæpe pro complexione legum ac systemate: sæpe denotat sententiam a iudice pronunciatam, aut ipsum locum seu forum, ubi causæ agitantur. Quatenus *jus* obligationi opponitur, non necessitatem, sed meram facultatem indicat agendi quidquam, acquirendi, vel retinendi, et quia ejusmodi facultas ex naturali, aut voluntaria lege Dei aut hominum derivari debet; idcirco *jus* facultas *legitima* solet dici, aut facultas *moralis*, quia non ad physicas vires aut facultates refertur, sed ad honestatem morum; dum honeste, aut saltem non repugnante lege quidquam fieri potest. Hac stabilita significatione juris, quid præterea referri ad eam debeat, explicandum est.

(a) *Jus* seu facultatem cuiusdam competere quadruplici casu, dictum est (§. IX. c.) 1. Sicui incumbit obligatio, 2. aut datur consilium, aut 3. si inter plura generis ejusdem eligendi libera potestas, seu optio cuiusdam relicta est. 4. Si quidquam universis est præscriptum a natura, non singulis, ceu agricultura, matrimonium. Non igitur in quo *jus*, in eodem et obligatio inest: at si *jus in uno*, obligatio non impediendi usum juris *in aliis* cogitari debet. Secus inane prorsus, ac irritum erit *jus*, eritque ludibrio et *jus* datum, et qui dedit pariter, et qui accepit. Idcirco *correlativa* dicuntur *jus* et obligatio, quia alterum alteri respondet, non in *subjecto eodem*, sed diversis. Qui usum vel exercitium juris impedit, id *turbare* dicitur. Ergo juri respondet obligatio non turbandi *jus*.

(b) Inter *jus* et *potestatem* non penitus nihil interest. Nam potestas refertur ad *qualitates morales activas*, *jus* ad *activas et passivas*: illa non continet modum, quo quis ea potitus est: hoc perspicue magisque proprie indicat, facultatem et recte fuisse acquisitam, et recte jam

obtineri. Potestas tanquam qualitas moralis activa est ea, qua quis cum effectu morali agere quidquam potest. Variæ potestatis formæ suis quæque nominibus signantur; potestas in res proprias *dominium*, in actiones aliorum *imperium*, in rem alienam *servitus*, in proprias cujusque actiones *libertas* nuncupatur. Omnia hæc et respondentem habent aliorum quandam obligationem, et juris etiam nomine veniunt; sed istuc præter activas hæc, etiam *passivas* qualitates morales comprehendit; cujusmodi sunt *jus* admittendi quidquam seu obtinendi, idque triplicis generis. 1. Quando id *jus* conjunctum non est neque cum potestate rem exigendi, neque cum alterius obligatione eam tribuendi. Tale est *jus* accipiendi donum liberale alterius. 2. Quando alteri obligatio incumbit, ex virtute quadam morali rem præstandi, quin extorquere possit is, cui *jus* competit. Hoc juris genus Grotio nuncupatur *aptitudo*. 3. Si conjunctum est *jus* cum potestate extorquendi etiam ab invito, et istius obligatione rem præstandi, quale est *jus* versantium in extrema necessitate. Aliquando *jus* et plura continet jura proprie dicta, et obligationes iisdem annexas, ceu *jus* civitatis.

(c) Doctores VV. aliud posuerunt *jus præcipiens*; quod quidem in obligationem recidit; aliud *concedens* seu *permittens*. Verum hæc voces vim eandem non habent. *Concedit* enim *jus*, qui impertit facultatem ad propositum, et forte etiam obligat, aut invitat: *permittit*, qui non impedit, seu qui tolerat. Concessionis notio *positiva* est, permissionis *negativa*. Nam ut S. Augustinus L. 10 confess. inquit: *nemo, quod tolerat, amat, etsi tolerare amat: quamvis enim gaudeat se tolerare: mavult tamen non esse, quod tolerat.* His jurium formis alii addiderunt *jus inclinans*, quando circa res aptas quasdam ad fines non necessitatem imponit natura; ob magnitudinem tamen æquitatis, aut convenientiæ permovet homines, ut id arripiant, statuante. Hoc modo testamenti factio, successio ab intestato in remotiore quovis gradu, usucapio et præscriptio, etsi naturali æquitati valde consentiant; tamen vim ex sola rerum natura non videntur habere, non enim quævis convenientiæ aut æquitatis species obligationi subjacet naturali (§. XII. b.)

(d) Originem jurium indaganti necesse est discernere ea, quæ *connata* dicuntur, et quæ *acquisita*, de qua re infra. Nunc generatim illud statuendum, esse quædam jura, ceu *jus* regendi actiones suas, vel rebus creatis utendi ad vitæ conservationem, concessa ab ipsa natura, vel ejus potius auctore. Indicio sunt ipsæ hominis facultates tum corporis tum animi; stimuli naturæ, indigentia, res ad fines homini propositos accommodatæ, nempe ad cultum Deo exhibendum, perficiendum statum, colendam societatem. His positis ipsa jura ponuntur, et concessa a summo Deo intelliguntur; ut adeo, si homo segnus ac iners nec viribus suis corporis, animive, nec opportunitate rerum creaturarum uti velit ad consentaneos naturæ fines, merito bestiis daretur erudiendus secundum Sapientis dictum: *vade ad formicam, o piger, et considera vias ejus, et discite sapientiam, quæ... parat in*

æstate cibum sibi, et congregat in messe, quod comedat. Usque quo piger dormies? (1)

(e) Cum sæpe ambiguum sit, utrumne extet, et quale jus agendi quidquam, acquirendi, retinendi; generales quædam regulæ hoc loco videntur statuendæ. 1. Jura concessa sunt ad consecrandos fines naturæ, nempe cultum Deo præstandum, conservandum et perficiendum proprium cujusque statum, colendam societatem. Quidquid igitur cum hisce finibus per sese pugnat, neque alteri nobiliori fini obtinendo conducibile est, id nequit esse juris (d), præsertim si eo posito finis ultimus subverteretur. Similiter de obligationibus naturæ disserendum est; nam et hæc ad obtinendos fines impositæ sunt. Nullum igitur jus, nulla obligatio quovis actu oriri censenda sunt, quæ, si orirentur, abducerent homines per sese ab honestate, pellicerent ad flagitia, turbarent societatem, ac tranquillitatem, occasionemque præberent conculcandi naturæ jura, et obligationes. 2. Quia cuius juri respondet obligatio aliis imposita non turbandi jus; et utrumque, tum jus, tum obligatio ab auctore naturæ provenit; idcirco quod divinæ perfectioni: quod voluntati Dei aliunde cognitæ adversatur, id nequit esse juris (2). 3. Facultas quidquam agendi, et obligatio eadem actione eodem tempore abstinendi inter se pugnant: quotiescunque igitur ejusmodi obligatio præsto est, nequit intelligi, una adesse jus.

(f) Qui agendo utitur jure suo, non continuo licite omnique ex parte honeste agere censendus est. Nam ad perfectam actionis honestatem plura desiderari præterea, infra indicabimus, ut solo jure gaudeat. Aliud igitur *jus*, aliud *rectus usus juris* (3).

(g) Instar axiomatis sumunt: *jus ad finem dat jus ad media*, idque non uno loco exprimitur in humanis legibus (4). Verum admodum versatile est hoc principium, et quo pessime multi abutuntur ad convellenda sacrosancta jura Ecclesiæ, atque in homines transferenda. Si bellum omnium in omnes hisce vocibus concitare non velis; ratio habenda erit propositarum mox regularum (e) dein nunquam e memoria dimittendum, quod §. IV. (g. h. i.) adnotatum est, esse certos finium ordines, certos gradus, denique non quavis via ad metam venire, nec quodvis remedium rebus ac temporibus accommodatum esse.

(1) *Proverb. VI v. 6, 8.*

(2) In statu religionis christianæ proposuit Deus hominibus certa dogmata, firmissimo assensu, et sub periculo æternæ salutis tenenda. Quale igitur jus autonomiæ competere ipsis potest, sive jus sentiendi de religione, rebusque divinis, ut libuerit, aut visum fuerit?

(3) Qui in victum, vestes, habitationem, supra modum expendit de suo, nemini facit injuriam, hoc ipso, quod de suo expendit. Non dubium tamen, quin inutili profusione peccet in legem naturæ.

(4) C. *Præterea 5. de officio et potest. judic. deleg.* « uno commisso omnia » videntur commissa, sine quibus illud explicari non valet. » Consonant c. *prudentiam 21. cod. l. ad legatum. Cz. D. de Procuratoribus. L. cui jurisdictio. 2. D. de jurisdictione.*

CAPUT III.

Obligationum ac jurium naturalium genera varia.

ARGUMENTUM.

XIV. Obligationes et jura affirmativa et negativa.	XVI. Absoluta et et hypothetica.
XV. Connata et acquisita.	XVII. Perfecta et imperfecta.
	XVIII. Interna et externa.

§. XIV.

ACTIONIS vel actus humani nomine sæpe illius etiam prætermisio venit; nec attinet, utrumque genus semper exprimere. At inter obligationes et jura naturæ, quæ actionem præscribunt aut concedunt, et quæ prohibent, memorabile discrimen est. Illa dicuntur obligationes et jura *affirmativa*, hæc *negativa*.

(a) Obligationes *negativæ* seu prohibentes per sese obligant semper, ac semper observandæ sunt. Quia nullo tempore committenda sunt mala. Contra *affirmativæ* manent eæ quidem semper, at non semper et sine intermissione executioni dandæ sunt. Neque enim perpetuo idem agere aut possumus aut debemus; dein *affirmativæ* poscunt certum tempus, locum, opportunitatem, vires, atque ut absit, quod impediatur.

(b) Obligationes *affirmativæ* (naturales) fere quoad plura capita indeterminatæ sunt; sed vel agentis voluntate, vel lege divina aut humana, vel per ipsum tempus rerumque adjuncta determinantur. Natura sæpe generatim et *quoad substantiam*, ut ajunt, aut ab universis, non singulis, fieri quidquam præcipit; nec tamen modum, nec tempus, nec mensuram præscribit, neque personas designat (1).

(c) Hinc sæpe fit, ut in legibus positivis Dei vel hominum insit aliquid naturale et necessarium: aliud voluntarium, ac mutabile.

(1) Obligamur natura vitam conservare adhibitis alimentis, evitatis periculis; quid ergo? si unicus panis ad manum nunc est pellendæ fami; si unica pateat porta effugiendo incendio; et illo uti, et hac effugere obligor; sed nempe id temporibus et adjunctis adscribendum est, non soli naturæ. Dein obligamur natura, ut securitati consulamus et nostræ et nostrorum; si aliter id fieri nunc quidem per tempora non possit, nisi inita civili societate; dicemusne statum civilem generatim a natura præscriptum esse? Et legitimo superiori obtemperari natura jubet; quis ob eam causam præcepta superiorum naturalia esse affirmaverit? Fines natura præfigit: qua perveniri ad eos possit, via temporibus relicta est.